

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
EVGENIEGO TANCHEVA
przedstawiona w dniu 19 grudnia 2019 r.¹

Sprawa C-511/17

**Györgyné Lintner
przeciwko
UniCredit Bank Hungary Zrt.**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Fővárosi Törvényszék (sąd dla stołecznego miasta Budapeszt, Węgry)]

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Nieuczciwe warunki umowne – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuł 4 ust. 1 – Warunki umowne uwzględniane przy ocenie nieuczciwego charakteru – Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 – Zakres badania przez sąd krajowy z urzędu nieuczciwego charakteru warunków zawartych w umowie konsumenckiej

I. Wprowadzenie

1. U podstaw niniejszej sprawy leży wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Fővárosi Törvényszék (sąd dla stołecznego miasta Budapeszt, Węgry) dotyczący wykładni dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich². Wpisuje się ona w szereg spraw rozpoznawanych przez Trybunał dotyczących węgierskich regulacji prawnych w przedmiocie umów kredytów konsumenckich denominowanych w walutach obcych³.

2. W niniejszej sprawie pojawiają się jednakże fundamentalne pytania dotyczące obowiązku sądu krajowego zbadania z urzędu (*ex officio*) nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich zgodnie z orzecznictwem Trybunału dokonującym wykładni dyrektywy 93/13. Dotyczą one konkretnie kwestii tego, po pierwsze, czy badanie nieuczciwych warunków umownych z urzędu przez sąd krajowy musi rozciągać się na wszystkie warunki umowy, nawet jeśli warunki te nie są związane z przedmiotem sporu i po drugie, w jakim zakresie sąd krajowy może stanąć wobec konieczności przeprowadzenia z urzędu postępowania dowodowego w celu uzyskania elementów stanu prawnego i faktycznego niezbędnych do przeprowadzenia takiego badania?

3. Niniejsza sprawa dostarcza zatem Trybunałowi cennej okazji do rozwoju i uzupełnienia orzecznictwa w przedmiocie dyrektywy 93/13 i w szczególności do wyjaśnienia zakresu obowiązku sądu krajowego przeprowadzenia z urzędu postępowania dowodowego, wynikającego z przełomowego wyroku z dnia 9 listopada 2010 r., VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659).

¹ Język oryginału: angielski.

² Dz.U. 1993, L 95, s. 29.

³ Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 31 maja 2018 r., Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367); z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750); z dnia 14 marca 2019 r., Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207); zob. także opinia rzecznika generalnego N. Wahla w sprawie Sziber (C-483/16, EU:C:2018:9); rzecznika generalnego E. Tancheva w sprawie OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:303) i rzecznika generalnego N. Wahla w sprawie Dunai (C-118/17, EU:C:2018:921).

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii Europejskiej

4. Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

5. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi, co następuje:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

6. Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi ponadto:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami”.

B. Prawo węgierskie

7. Paragraf 3 ust. 2 Ustawy nr III z 1952 r. – kodeks postępowania cywilnego (A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, zwanej dalej „kodeksem postępowania cywilnego”), w brzmieniu mającym zastosowanie do okoliczności faktycznych sprawy zawisłej przed sądem odsyłającym, stanowi co następuje:

„Sąd – w braku odmiennego przepisu prawa – jest związany żądaniami i argumentami prawnymi przedstawionymi przez strony. Sąd ocenia żądania i argumenty stron pod względem ich treści, a nie formy”.

8. Według paragrafu 23 ust. 1 lit. k) kodeksu postępowania cywilnego:

„Do właściwości sądów okręgowych należą[...] pozwy zmierzające do stwierdzenia nieważności nieuczciwych warunków umownych”.

9. Paragraf 73/A ust. 1 lit. b) kodeksu postępowania cywilnego stanowi:

„Reprezentacja przez pełnomocnika jest obowiązkowa: [...] w sprawach należących do właściwości sądów okręgowych jako sądów w pierwszej instancji, na każdym etapie postępowania, oraz również w ramach apelacji [...]”.

10. Paragraf 213 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego stanowi, co następuje:

„Rozstrzygnięcie zawarte w wyroku winno odnosić się do wszystkich żądań sformułowanych w ramach sprawy lub w ramach spraw połączonych zgodnie z § 149”.

11. Paragraf 215 kodeksu postępowania dalej stanowi:

„Orzeczenie nie może wykraczać poza żądania sformułowane w ramach pozwu i w odpowiedzi na pozew. Ta zasada ma zastosowanie również w odniesieniu do żądań akcesoryjnych w stosunku do żądań głównych (odsetki, koszty itp.)”.

III. Okoliczności faktyczne, postępowanie główne i pytania prejudycjalne

12. Z postanowienia odsyłającego wynika, że w dniu 13 grudnia 2007 r. Györgyné Lintner, działając jako konsument, zawarła z instytucją finansową UniCredit Bank Hungary Zrt. (zwaną dalej „UniCredit Bank Hungary”) umowę kredytu denominowanego we frankach szwajcarskich, ale udzielonego i spłacanego w forintach węgierskich oraz zabezpieczoną prawem wynikającym z hipoteki (zwaną dalej „umową”)⁴.

13. Sądząc, że umowa ta zawierała pewne warunki, które mogłyby zostać uznane za nieuczciwe, w dniu 18 lipca 2012 r. G. Lintner skierowała powództwo przeciwko UniCredit Bank Hungary do Fővárosi Törvényszék (sądu dla stołecznego miasta Budapeszt, Węgry). W swoim pozwie G. Lintner wniosła do sądu odsyłającego o stwierdzenie nieważności postanowień 7.2.2, 7.3 i 7.4 umowy, przyznających UniCredit Bank Hungary prawo do jednostronnej zmiany tej umowy oraz o stwierdzenie, że warunki te nie miały w stosunku do niej wiążącego charakteru od chwili zawarcia umowy. Na poparcie swojego powództwa powołała się ona między innymi na dyrektywę 93/13.

14. Wyrokiem z dnia 29 sierpnia 2013 r. sąd odsyłający oddalił jej powództwo. G. Lintner wniosła apelację od tego wyroku.

15. Postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2014 r. Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt, Węgry) uchylił powyższy wyrok i przekazał sprawę sądowi odsyłającemu do jej ponownego rozpatrzenia i wydania nowego orzeczenia.

16. Jak wskazano w postanowieniu odsyłającym, Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt) w swoim postanowieniu stwierdził między innymi, że skuteczne stosowanie dyrektywy 93/13 jest możliwe tylko wówczas, gdy sąd krajowy z urzędu zbada całą sporną umowę i jeśli stwierdzi on przy tej sposobności, że niektóre warunki umowne są nieuczciwe, musi zadać konsumentowi pytanie, czy zamierza powoływać się on na nieuczciwy charakter również innych warunków takiej umowy. W tym względzie odniósł się on do postanowień 1, 2, 4, 10.4 i 11.2 umowy, wraz z postanowieniem 1.8 warunków ogólnych, których treść stanowi część umowy, jak również postanowieniami III.13.4, III.18.1(1), (4) i (5) oraz III.18.2(j) warunków ogólnych znajdujących zastosowanie do umów zawieranych z klientami indywidualnymi. Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt) nakazał sądowi odsyłającemu wezwanie G. Lintner do stwierdzenia czy zamierza ona powołać się na nieuczciwy charakter tych warunków umowy lub innych warunków umowy i czy uważa ona, że umowa ta ma w stosunku do niej charakter wiążący, jeśli odstąpi się od stosowania rozpatrywanych warunków.

17. Z akt sprawy przekazanych Trybunałowi wynika, że w piśmie uzupełniającym pierwotny pozew z dnia 5 lipca 2014 r. pełnomocnik G. Lintner wniósł do sądu odsyłającego o stwierdzenie nieważności wszystkich warunków umownych wskazanych w postanowieniu z dnia 1 kwietnia 2014 r., ponad warunki umowne wskazane w pierwotnym pozwie.

⁴ Należy odnotować, że definicje „konsumenta” i „sprzedawcy lub dostawcy” zawarto odpowiednio w art. 2 lit. b) i c) dyrektywy 93/13. Z zastrzeżeniem dokonania weryfikacji przez sąd krajowy, na podstawie postanowienia odsyłającego domniemywa się, że okoliczności postępowania głównego są objęte zakresem zastosowania dyrektywy 93/13.

18. Postanowieniem z dnia 26 października 2015 r. sąd odsyłający wezwał G. Lintner do sformułowania żądania zastosowania skutków prawnych nieważności umowy zgodnie z ustawodawstwem krajowym dotyczącym umów kredytu zdenominowanego w walucie obcej, które zostało przyjęte w 2014 r. Ustawodawstwo to obejmuje w szczególności ustawy DH1⁵ i DH2⁶, zawierające przepisy regulujące stwierdzanie nieuczciwego charakteru i wywodzone z tego konsekwencje w odniesieniu do warunków zawartych w tego rodzaju umowach dotyczących możliwości jednostronnej zmiany umowy na korzyść kredytodawcy (zwanych dalej „możliwością jednostronnej zmiany umowy”) oraz rozbieżności między kursem kupna a kursem sprzedaży (zwanej dalej „rozbieżnością w kursach wymiany walut”)⁷.

19. Zgodnie z postanowieniem odsyłającym, ze względu na brak wystąpienia z powyższym żądaniem, sąd odsyłający zakończył postępowanie postanowieniem z dnia 7 grudnia 2015 r. G. Lintner wniosła apelację od tego postanowienia.

20. Postanowieniem z dnia 29 marca 2016 r. Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt) utrzymał w mocy postanowienie sądu odsyłającego z dnia 7 grudnia 2015 r. w odniesieniu do nieuczciwego charakteru postanowień dotyczących możliwości jednostronnej zmiany umowy oraz rozbieżności w kursach wymiany walut, o których mowa w ustawach DH1 i DH2. Niemniej jednak uchylił on powyższe postanowienie w pozostałym zakresie i przekazał sprawę sądowi odsyłającemu do jej ponownego rozpatrzenia i wydania nowego orzeczenia. Uznał on, że pomimo, iż postanowienia, o których mowa w ustawach DH1 i DH2 nie mogą już stanowić przedmiotu orzeczenia sądowego⁸, to G. Lintner w dalszym ciągu podtrzymywała swoje żądania, w zakresie w jakim dochodziła ona uzyskania stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunków wyszczególnionych w postanowieniu z dnia 1 kwietnia 2014 r. Orzekł on zatem, że sąd odsyłający musi, w ramach otwarcia postępowania na nowo, orzec co do istoty w przedmiocie pozostałych żądań G. Lintner.

21. Na tej podstawie sąd odsyłający wskazał w postanowieniu odsyłającym, że został on wezwany do zbadania z urzędu warunków umownych, których G. Lintner jako strona powodowa w postępowaniu głównym, działając przez swojego pełnomocnika, nie podważyła w pierwszej instancji. Nie przedstawiła ona także w uzasadnieniu swojego pozwu twierdzeń dotyczących okoliczności faktycznych, z których mogłoby wynikać, iż żądała również stwierdzenia, że warunki wskazane przez Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt) w postanowieniu z dnia 1 kwietnia 2014 r. były nieuczciwe.

22. Mając na uwadze orzecznictwo Trybunału⁹, w ocenie sądu odsyłającego nie można uznać za jasne w odniesieniu do właściwej wykładni dyrektywy 93/13, w jakim zakresie sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy każde postanowienie umowy jest nieuczciwe, i w jakim zakresie w trakcie takiego badania sąd ten jest związany żądaniami strony powodowej, biorąc pod uwagę, że według prawa węgierskiego w sprawach takich jak ta, w których klient indywidualny dochodzi uzyskania stwierdzenia nieważności nieuczciwych warunków umownych, może ona działać wyłącznie poprzez profesjonalnego pełnomocnika.

5 A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. Törvény (ustawa XXXVIII z 2014 r. dotycząca uregulowania niektórych kwestii związanych z orzeczeniem wydanym przez Kúria (sąd najwyższy) w interesie zachowania jednolitości prawa w związku z umowami kredytu zawartymi przez instytucje kredytowe z konsumentami; zwana dalej „ustawą DH1”).

6 A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (ustawa XL z 2014 r. o zasadach stosowanych do rozliczeń przewidzianych w ustawie XXXVIII z 2014 r. regulującej niektóre kwestie związane z orzeczeniem wydanym przez Kúria (sąd najwyższy) w interesie zachowania jednolitości prawa w związku z umowami kredytu zawartymi przez instytucje kredytowe z konsumentami i o niektórych innych przepisach, zwana dalej „ustawą DH2”).

7 Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 31 maja 2018 r., Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367); z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750); z dnia 14 marca 2019 r., Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207).

8 Pomimo że nie zostało to sprecyzowane w postanowieniu odsyłającym, można przypuszczać, że jak zostało to wskazane w uwagach rządu węgierskiego, ustawa DH1 kwalifikująca z mocy prawa jako abuzywne klauzule dotyczące możliwości jednostronnej zmiany umowy i rozbieżności w kursach wymiany walut powoduje, że sądowa ocena tych postanowień nie jest już konieczna. Zobacz przypis 7 niniejszej opinii.

9 Sąd odsyłający odwołuje się do wyroków z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon (C-243/08, EU:C:2009:350); z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88).

23. W tych okolicznościach Fővárosi Törvényszék (sąd dla stołecznego miasta Budapeszt) postanowił zawiesić postępowanie główne i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy art. 6 ust. 1 [dyrektywy 93/13] należy interpretować – biorąc pod uwagę także uregulowanie krajowe nakładające obowiązek reprezentacji przed sądem – w ten sposób, że należy indywidualnie zbadać każdy z warunków umownych pod kątem kwestii, czy może on być uważany za nieuczciwy, niezależnie od okoliczności, czy badanie wszystkich postanowień umowy jest rzeczywiście niezbędne do orzeczenia w przedmiocie żądania przedstawionego w pozwie?
- 2) Jeśli nie, czy przeciwnie do propozycji zawartej w pytaniu pierwszym, art. 6 ust. 1 dyrektywy w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że w celu ustalenia nieuczciwego charakteru warunku umownego leżącego u podstaw żądania pozwu należy zbadać wszystkie pozostałe postanowienia tej umowy?
- 3) Jeśli na pytanie drugie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej, czy może to oznaczać, że aby móc ustalić nieuczciwy charakter rozpatrywanego warunku niezbędne jest zbadanie całej umowy, czyli nie ma potrzeby badania w sposób autonomiczny nieuczciwego charakteru każdego z elementów umowy, niezależnie od warunku zaskarżonego w ramach pozwu?”.

IV. Postępowanie przed Trybunałem

24. W postanowieniu odsyłającym Fővárosi Törvényszék (sąd dla stołecznego miasta Budapeszt) wskazał, że Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt) skierował odesłanie prejudycjalne w sprawie C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, w której piąte pytanie jest istotne dla pytań skierowanych w niniejszej sprawie. Z tego względu, sąd odsyłający wniósł do Trybunału o połączenie tych dwóch spraw.

25. Decyzją prezesa Trybunału niniejsza sprawa była zawieszona do chwili wydania wyroku z dnia 20 września 2018 r. OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750).

26. Po przesłaniu sądowi odsyłającemu tego wyroku Trybunał zwrócił się z pytaniem, czy zamierza on podtrzymać złożony wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Sąd odsyłający udzielił odpowiedzi twierdzącej w dniu 16 października 2018 r.

27. Uwagi na piśmie przedstawiły Trybunałowi UniCredit Bank Hungary, rząd węgierski oraz Komisja Europejska. Wszystkie te strony uczestniczyły również w rozprawie, która odbyła się w dniu 19 września 2019 r.

V. Streszczenie uwag stron

28. Odpowiedź na trzy powyższe, rozpatrywane łącznie pytania brzmiałaby zdaniem UniCredit Bank Hungary tak, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie wymaga, aby sąd krajowy z urzędu badał nieuczciwy charakter warunków umownych, które nie były podważane przez konsumenta i które nie mają związku z warunkami umowy objętymi pozwem. Podobnie jak zostało to zawarte w odpowiedzi Trybunału w przedmiocie piątego pytania w sprawie OTP Bank i OTP Faktoring¹⁰, sąd krajowy musi z urzędu zbadać nieuczciwe warunki jedynie wtedy, gdy dysponuje on niezbędnymi w tym celu elementami stanu prawnego i faktycznego i jeśli rozpatrywane postanowienie jest istotne dla orzeczenia mającego zapaść w przedmiocie pozwu i pozostaje z nim w związku przedmiotowym i logicznym. O ile, na podstawie akt sprawy, sąd stwierdzi domniemany nieuczciwy charakter nieobjęty

¹⁰ UniCredit Hungary Bank odwołuje się w tym zakresie do wyroku z dnia 20 września 2018 r., (C-51/17, EU:C:2018:303, pkt 90, 91).

żądaniami pozwu, ale z nimi związany, musi on zapewnić, aby nieuczciwe warunki umowne nie miały charakteru wiążącego w stosunku do konsumenta, lecz badanie z urzędu nie powinno rozciągać się na całość umowy w braku żądania w tym względzie i polegać na szukaniu w niej warunków, które można by zakwalifikować jako nieuczciwe.

29. Zgodnie z twierdzeniem UniCredit Bank Hungary stanowisko to jest zgodne z zasadami równoważności i skuteczności, gdyż sąd nie jest upoważniony na podstawie prawa krajowego do badania z urzędu warunków, które nie są konieczne dla orzeczenia w przedmiocie pozwu, a konsument nie jest pozbawiony prawa do kwestionowania nieuczciwego charakteru warunku, który nie został rozpatrzony w ramach analizowanego sporu w późniejszych postępowaniach¹¹. Ponadto, Trybunał nigdy nie orzekł na korzyść obowiązku przeprowadzenia nieograniczonego badania sprawy z urzędu¹² i jak zostało to podkreślone na rozprawie, obowiązek zbadania z urzędu wszystkich warunków umownych uczyniłby przedmiot sporu niepewnym i oznaczałby, że orzeczenie sądu krajowego posiada powagę rzeczy osądzonej dla całej umowy z takim skutkiem, że inny sąd nie może odstąpić od tego orzeczenia czy też na nowo rozpatrzyć danej umowy.

30. Odpowiedź na pierwsze pytanie zdaniem rządu węgierskiego powinna być przecząca. Sąd krajowy nie jest zobowiązany do zbadania każdego warunku umowy osobno mając na względzie to, czy może on zostać uznany za nieuczciwy. Spośród warunków, których nieuczciwy charakter nie został powołany przez strony, sąd ma obowiązek zbadania z urzędu te warunki, których nieuczciwy charakter może zostać jasno stwierdzony w oparciu o posiadane dowody. Podejście to uwzględnia zarówno zasadę dyspozycyjności jak i zasadę ochrony interesów konsumentów, zapewnia rozwiązanie pozostające w zgodzie z obiema powyższymi zasadami oraz wpisuje się w ramy orzecznictwa unijnego, zgodnie z którym badanie z urzędu nieuczciwego warunku umowy jest uzależnione od spełnienia wymogu dysponowania przed sądem elementami stanu prawnego i faktycznego niezbędnymi w tym celu.

31. Rząd węgierski utrzymuje, że na podstawie orzecznictwa Trybunału¹³ dla badania z urzędu nie ma znaczenia, czy konsument jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika. Ponadto, jeżeli rozpatrzenie dowodów na podstawie wniosków dowodowych stron, biorąc pod uwagę zarówno pozew, jak i odpowiedź na pozew, w oczywisty sposób prowadzi do stwierdzenia, że warunek niepowołany przez strony jest nieuczciwy, sąd musi z urzędu stwierdzić nieuczciwy charakter takiego warunku, ale jeśli sąd nie dysponuje koniecznymi dla tego celu elementami stanu prawnego i faktycznego nie jest on w stanie tego zrobić, gdyż nie jest możliwe przedstawienie dowodu z urzędu. Jak zostało to wskazane na rozprawie, orzecznictwo Trybunału w przedmiocie obowiązku sądu krajowego przeprowadzenia z urzędu środków dowodowych jest powiązane z zakresem dyrektywy 93/13 i tam gdzie występują wskazania, że dany warunek może być nieuczciwy, ale sąd potrzebuje dalszych dowodów, aby wyrobić sobie opinię w tej kwestii, prawo węgierskie stanowi, że sąd informuje strony o takiej możliwości i konsument może wówczas rozszerzyć swój wniosek i przedłożyć stosowną dokumentację do akt sprawy.

32. Dla poparcia swojego stanowiska rząd węgierski odwołuje się do konkretnych opinii Kúria (sądu najwyższego, Węgry)¹⁴, które wskazują zwłaszcza, że tak dalece jak sąd musi zbadać z urzędu nieuczciwość konkretnego warunku umowy, musi on pozwolić stronom na złożenie uwag w tym zakresie, aby uniknąć „wyroków z zaskoczenia”, których strony się nie spodziewały. Rząd węgierski zwraca również uwagę na streszczenie opinii grupy analizującej orzecznictwo Kúria (sądu

11 UniCredit Hungary Bank odwołuje się w tym zakresie do wyroku z dnia 26 stycznia 2017 r., Bank Primus (C-421/14, EU:C:2016:69, pkt 52).

12 UniCredit Hungary Bank odwołuje się w tym zakresie w szczególności do wyroków: z dnia 9 listopada 2010 r., VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659); z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349); z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88); z dnia 30 maja 2013 r., Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340).

13 Rząd węgierski odwołuje się w szczególności do wyroków: z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon (C-243/08, EU:C:2009:350); z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88); z dnia 30 maja 2013 r., Jörös (C-97/11, EU:C:2013:340).

14 Rząd węgierski odwołał się do opinii 1/2005 (VI. 15.) PK i opinii 2/2010 (VI. 28.) PK Kúria (sądu najwyższego).

najwyższego) w przedmiocie nieuczciwych warunków w umowach kredytu¹⁵, w którym uznano, że w przypadku wnoszonych przez konsumentów skarg o stwierdzenie nieważności nieuczciwych warunków umownych sąd musi zgodnie z prawem Unii zweryfikować jedynie te warunki, niepowołane przez konsumenta, które są niezbędne dla interpretacji postanowień koniecznych dla oceny pozwu lub odpowiedzi na pozew lub tych, które mają wpływ na ich stanowisko i że stwierdzając, czy warunki te są nieuczciwe, sąd nie może orzekać poza faktami ustalonymi na podstawie wniosków dowodowych stron, publicznych lub powszechnie znanych faktów.

33. Odpowiedź na drugie pytanie zdaniem rządu węgierskiego powinna brzmieć w taki sposób, że z dyrektywy 93/13 i orzecznictwa Trybunału wynika, że wszystkie pozostałe warunki umowne muszą również zostać zbadane celem oceny, czy warunek, na którym opiera się powództwo jest nieuczciwy. Podczas tego badania sąd krajowy może z urzędu podnieść nieuczciwy charakter pewnych warunków umowy niepowołanych przez konsumenta. Tym niemniej, sąd krajowy musi podnieść z urzędu nieuczciwy charakter tylko takich warunków, co do których dysponuje niezbędnymi elementami stanu prawnego i faktycznego.

34. Podobnie rząd węgierski przyjmuje pogląd, że na pytanie trzecie należy odpowiedzieć twierdząco, co oznacza, że skoro takie badanie jest przeprowadzane w zakresie ograniczonym wnioskiem strony, to gdy sąd krajowy stwierdza, na podstawie dostępnych elementów stanu prawnego i faktycznego, że warunek umowy jest w sposób wyraźny i oczywisty nieuczciwy, musi on uwzględnić tę okoliczność z urzędu, nawet jeśli strony nie powoływały nieuczciwego charakteru tego warunku.

35. Odpowiedź na trzy pytania, rozpoznane łącznie, zdaniem Komisji brzmiałaby w ten sposób, że art. 4 ust. 1 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, że to obowiązkiem sądu krajowego w przypadku rozstrzygnięcia w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunków umów zawieranych z konsumentami, kiedy dokonuje on oceny tych warunków, jest wziąć pod uwagę okoliczności towarzyszące zawarciu umowy oraz wszystkie jej pozostałe warunki, oraz wydać orzeczenie uwzględniając wszystkie te czynniki przy stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umowy bądź dla zapewnienia, że umowa ta może pozostać w mocy z wyłączeniem nieuczciwego warunku. Obowiązek sądu krajowego polegający na zbadaniu z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umowy mieszczącego się w zakresie dyrektywy 93/13 nie oznacza jeszcze wymogu badania nieuczciwego charakteru każdego z warunków umowy indywidualnie, jeśli konsument nie wyraził takiej woli, pod warunkiem że konsument nie straci na podstawie krajowych przepisów proceduralnych, zwłaszcza na mocy zasady *res iudicata*, przysługującego mu prawa do podważenia warunków umowy nieobjętych postępowaniem głównym, w innym postępowaniu.

36. Komisja twierdzi, odwołując się do orzecznictwa Trybunału¹⁶, że o ile art. 4 ust. 1 i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie zobowiązują sądu krajowego do zbadania w sposób indywidualny każdego z warunków umownych podczas przeprowadzania całościowej oceny tej umowy, to gdy w trakcie tej oceny sąd napotka na inne warunki, które mogą być uznane za nieuczciwe, musi on wówczas przekazać taką informację stronom oraz wezwać konsumenta do zmiany jego powództwa, celem zapewnienia skuteczności przepisu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13. Powództwo stanowi ograniczenie dla zakresu badania z urzędu przez sąd krajowy zgodnie z dyrektywą 93/13, a dla poziomu ochrony gwarantowanego na mocy tej dyrektywy bez znaczenia pozostaje, czy konsument jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika. Jak wskazano na rozprawie, sąd krajowy musi z urzędu zbadać wszystkie warunki umowy, co do których zachodzi podejrzenie nieuczciwego charakteru, jeżeli

15 *Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazhatósága kölcsönszerződéseknél* (Stosowanie skutków prawnych nieważności umowy w przypadku umów kredytu), 2015, dostępne na stronie: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemony_i.pdf.

16 Komisja odwołuje się zwłaszcza do wyroków: z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350); z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164); z dnia 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283).

dysponuje on elementami stanu prawnego i faktycznego i sąd ten jest zobowiązany, co wynika z orzecznictwa Trybunału¹⁷, do przeprowadzenia z urzędu środków dowodowych, w ramach których może wezwać strony do złożenia istotnych dowodów z dokumentów i na tej podstawie zdecydować, czy dany warunek umowy jest nieuczciwy.

VI. Analiza

37. Moja analiza dzieli się na dwie części. Po pierwsze, w sekcji A, odniosę się do pytania pierwszego, gdyż dotyczy ono zakresu obowiązku sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych zgodnie z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13. Po drugie, w sekcji B, rozpatrzę drugie i trzecie pytanie łącznie, ponieważ są one także związane z oceną nieuczciwego charakteru warunków umowy przez sąd krajowy zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13.

A. Pytanie pierwsze

38. Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający w istocie dąży do ustalenia, czy sąd krajowy jest zobowiązany na mocy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru wszystkich warunków umownych, nawet jeśli nie są one konieczne dla podjęcia decyzji w przedmiocie żądań stron danego sporu, biorąc pod uwagę zasady postępowania cywilnego, zgodnie z którymi przedmiot skargi jest wyznaczony przez strony (zasada dyspozycyjności) i sąd nie może orzekać ponad przedmiot skargi (*ne ultra petita*), łącznie z zasadami reprezentacji przed sądem określonymi w prawie węgierskim (zob. pkt 7–11 opinii).

39. Doszedłem do wniosku, że zgodnie z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy ma obowiązek zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych, które są związane z przedmiotem sporu i wykazują związek z elementami stanu prawnego lub faktycznego sprecyzowanymi w aktach sprawy.

40. W celu udzielenia odpowiedzi na pytanie w pierwszej kolejności odniosę się do zakresu obowiązku sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwych warunków umowy. Następnie zbadam zakres obowiązku sądu krajowego przeprowadzenia z urzędu środków dowodowych. Na zakończenie przejdę do ewentualnego znaczenia kwestii, czy konsument ma lub nie profesjonalnego pełnomocnika.

1. Zakres badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych

41. Należy stwierdzić już na wstępie, że pytanie pierwsze w niniejszej sprawie nie było jeszcze przedmiotem rozważań w orzecznictwie Trybunału. Niemniej, jak wskazano w uwagach UniCredit Bank Hungary, w dotychczasowym orzecznictwie Trybunału w przedmiocie badania z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunków umowy zgodnie z dyrektywą 93/13 zasadniczo nie było wątpliwości, czy warunki umowy stanowiły podstawę roszczeń stron lub były przedmiotem sporu przed sądem odsyłającym¹⁸.

¹⁷ Komisja odwołuje się do wyroków: z dnia 9 listopada 2010 r., VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659); z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88).

¹⁸ Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 9 listopada 2010 r., VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659, zwłaszcza pkt 49, 52, 56); z dnia 30 maja 2013 r., Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340, zwłaszcza pkt 15–17, 21, 23); z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 30).

42. Podobnie Trybunał odnosił się do innego pytania w swoim wyroku w sprawie OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750). W pytaniu piątym¹⁹, sąd odsyłający zmierzał do ustalenia czy w świetle zasady dyspozycyjności, wykluczona jest możliwość badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy, które nie zostały powołane przez konsumenta jako powoda na poparcie jego roszczenia. W swoim wyroku²⁰ Trybunał stwierdził, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, że zobowiązują one sąd krajowy do badania z urzędu, włączając w to w razie potrzeby badanie zamiast konsumenta jako strony powodowej wszelkiego nieuczciwego charakteru warunku umowy, pod warunkiem, że dysponuje on elementami stanu prawnego i faktycznego niezbędnymi dla tej czynności. Z tego względu, o ile wyrok w sprawie OTP Bank i OTP Faktoring jest istotny dla rozpoznania niniejszej sprawy, nie odnosi się on do kwestii, do jakiego stopnia badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunków umowy obejmuje wszystkie warunki takiej umowy.

43. Ogólnie rzecz biorąc, zasada dyspozycyjności stanowi wiodącą zasadę w postępowaniu cywilnym we wszystkich państwach członkowskich, ze szczególnym uwzględnieniem jej znaczenia w pozwach konsumenckich kierowanych do sądów krajowych²¹. Zgodnie z tą zasadą, to do stron należy wszczęcie lub zakończenie postępowania, jak również określenie jego przedmiotu i, w konsekwencji, sąd nie może orzekać ponad przedmiot skargi (ne ultra petita)²².

44. Na tym tle można uznać, że orzecznictwo Trybunału w przedmiocie badania z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwych warunków umowy zgodnie z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 wpływa na działanie zasady dyspozycyjności w tym znaczeniu, że sąd krajowy jest zobowiązany do wypełnienia aktywnej roli w podnoszeniu z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umów konsumenckich, nawet jeśli miałyby to prowadzić do sytuacji, że według krajowego prawa procesowego sąd wyjdzie poza zakres sporu określony przez strony²³.

45. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymaga od państw członkowskich ustanowienia, że nieuczciwe warunki umowy nie są wiążące dla konsumentów²⁴, podczas gdy zgodnie z art. 7 ust. 1 tej dyrektywy w związku z jej motywem dwudziestym czwartym, państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia stosownych i skutecznych środków w celu zapobiegania dalszemu stosowaniu

19 Zobacz wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 33, 34).

20 Zobacz wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 84–91).

21 Zobacz podobnie sprawozdanie przygotowane przez konsorcjum uniwersytetów europejskich pod przewodnictwem instytutu Maxa Plancka w Luksemburgu do spraw prawa procesowego zlecone przez Komisję Europejską „An evaluation study of national procedural laws and practices in terms of their impact on the free circulation of judges and on the equivalence and effectiveness of the procedural protection of consumers under EU consumer law” (Wpływ krajowej procedury cywilnej na swobodny przepływ orzeczeń i ochronę praw konsumentów zgodnie z prawem ochrony konsumentów Unii Europejskiej), JUST/2014/RCON/PR/CIVI/0082, część 2, Procedural Protection for Consumers, czerwiec 2017 („Studium ewaluacyjne”), pkt 289–295. Pomocne może okazać się wskazanie, że zasada ta może być wyrażana różnie w różnych wersjach językowych, np. niderlandzkiej („lijdelijkheidsbeginsel”), francuskiej („principe dispositif”), niemieckiej („Dispositionsgrundsatz”), węgierskiej („rendelkezési elv”) i hiszpańskiej („principio dispositivo”).

22 Zobacz przykładowo wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Hochtief (C-300/17, EU:C:2018:635, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo); opinia rzecznika generalnego D. Ruiz-Jaraba Colomera w sprawie Vedral/OHIM (C-106/03 P, EU:C:2004:457, pkt 28–30), opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Duarte Hueros (C-32/12, EU:C:2013:128, pkt 32) i opinia rzecznika generalnego P. Mengozziego w sprawie British Airways/Komisja (C-122/16 P, EU:C:2017:406, pkt 84, 85), zauważając, że zasada ne ultra petita jest odzwierciedleniem zasady dyspozycyjności.

23 Zobacz przykładowo A. Beka, *The Active Role of Courts in Consumer Litigation: Applying EU Law of the National Courts' Own Motion*, Intersentia, 2018, s. 123–125 i przytoczone tam orzecznictwo. Jak stwierdził Trybunał w wyroku z dnia 7 czerwca 2007 r., van der Weerd i in. (od C-222/05 do C-225/05, EU:C:2007:318, pkt 40), w odniesieniu do stosowania prawa Unii z urzędu przez sądy krajowe, podejście Trybunału w obszarze ochrony konsumentów w prawie Unii, a zwłaszcza na mocy dyrektywy 93/13, różni się od tego przyjętego w orzecznictwie wywodzącym się z wyroku z dnia 14 grudnia 1995 r., van Schijndel i van Veen (C-430/93 i C-431/93, EU:C:1995:441). Jako przykład szczególowej debaty zob. Beka, cytowany powyżej, rozdział 2; A. Hartkamp i in. (ed.), *Cases, Materials and Text on European Law and Private Law*, Hart 2017, rozdział 7.

24 Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, pkt 41, 42); z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 27, 35). Trybunał stwierdził, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi przepis bezwzględnie obowiązujący, który należy uznać za równoważny z krajowymi przepisami posiadającymi w ramach krajowego porządku prawnego rangę norm porządku publicznego.

nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentami²⁵. Ze względu na fakt, że te przepisy dały początek obszernemu orzecznictwu²⁶, pragnę podkreślić znajdujące zastosowanie zasady wywodzone z tego orzecznictwa, które są najbardziej związane z moją analizą w niniejszej sprawie.

46. Trybunał orzekł, poczynając od swojego przełomowego wyroku w sprawie Océano Grupo Editorial i Salvat Editores²⁷, że system ochrony ustanowiony na mocy dyrektywy 93/13 opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem siły negocjacyjnej, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi się on na postanowienia sformułowane wcześniej przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść²⁸. W celu zapewnienia ochrony zamierzonej przez dyrektywę 93/13 sytuacja nierówności istniejąca między konsumentem a przedsiębiorcą może zostać załagodzona jedynie poprzez aktywną interwencję organu niezwiązanego ze stronami umowy²⁹.

47. W świetle tych rozważań, Trybunał orzekł, że w ramach zadań spoczywających na sądzie krajowym zgodnie z dyrektywą 93/13, sąd ten jest zobowiązany z urzędu ocenić, czy dany warunek umowy nie ma nieuczciwego charakteru, i dokonawszy takiego badania – zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą³⁰. Ten obowiązek sądu krajowego został uznany przez Trybunał za niezbędny dla zapewnienia konsumentowi skutecznej ochrony, w szczególności z uwagi na okoliczność, że istnieje realne niebezpieczeństwo, iż nie jest on świadom swoich praw lub napotyka trudności w ich egzekwowaniu³¹.

25 Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 78); z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 86).

26 Jako przykład ogólnej debaty zob. zawiadomienie Komisji – Wytyczne dotyczące wykładni i stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, (Dz.U. 2019, C 323, s. 4) (zwany dalej „zawiadomieniem Komisji”, sekcja 5. Jak wskazano w powyższym dokumencie, równoległe z orzecznictwem ustanawiającym obowiązek sądu krajowego zbadania z urzędu nieuczciwych warunków umowy zgodnie z dyrektywą 93/13, istnieje znaczące orzecznictwo dotyczące jego stosowania w kontekście różnych krajowych reguł proceduralnych obejmujących ocenę ich zgodności z zasadami, że reguły te nie mogą być mniej korzystne od reguł dotyczących podobnych spraw podlegających prawu krajowemu (zasada równoważności) ani czynić wykonywania uprawnień przyznanych przez prawo unijne praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zasada skuteczności), biorąc pod uwagę zasadę skutecznej ochrony sądowej gwarantowanej przez prawo Unii.

27 Zobacz wyrok z dnia 27 czerwca 2000 r. (od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, pkt 25–29).

28 Zobacz przykładowo wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia (C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

29 Zobacz przykładowo wyrok z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo). W tym względzie Trybunał uznał, że nawet jeśli dyrektywa 93/13 zobowiązuje sąd krajowy do podjęcia aktywnej interwencji na rzecz konsumenta, nie oznacza to, że sąd ten musi całkowicie zastępować absolutną bierność ze strony danego konsumenta. Zobacz przykładowo wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo). W niniejszej sprawie mogą występować niezgodności pomiędzy aktami sprawy przekazanymi Trybunałowi, a uwagami niektórych stron, a szczególnie fakt, że ustawy DH1 i DH2 stanowiły powód, dla którego sąd odsyłający zamknął nowo wszczęte postępowanie (zob. pkt 17–20 niniejszej opinii) wydaje się pozostawać w sprzeczności z uwagami ze strony UniCredit Bank Hungary przedstawionymi w trakcie rozprawy, zgodnie z którymi G. Lintner nie udzieliła odpowiedzi na wezwanie sądu odsyłającego dotyczące wskazania, które warunki umowy zamierza ona podważyć ze względu na ich nieuczciwy charakter. Z uwagi na fakt, że kwestie te wchodzą w zakres jurysdykcji sądu odsyłającego, nie będą ich dalej rozważać.

30 Zobacz na przykład wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 87 i przytoczone tam orzecznictwo).

31 Zobacz na przykład wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 88 i przytoczone tam orzecznictwo).

48. W szczególności, w tym kontekście wyraźnemu uznaniu przez Trybunał od czasu wyroku Pannon³² obowiązku sądu krajowego, przeciwstawionemu jego kompetencji, do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy zgodnie z dyrektywą 93/13 towarzyszy warunek, że sąd krajowy dysponuje niezbędnymi do tej czynności informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych³³. Tak długo, jak nie posiada on w tym celu wiedzy o wszelkich elementach stanu faktycznego i prawnego, sąd krajowy nie jest w stanie zbadać potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy³⁴.

49. W niniejszej sprawie, na podstawie wyżej wymienionego orzecznictwa, a zwłaszcza warunku, że sąd krajowy musi dysponować wszystkimi elementami stanu prawnego i faktycznego niezbędnymi do dokonania oceny z urzędu, jestem zdania, że zakres obowiązku sądu krajowego do badania z urzędu nieuczciwych warunków umowy zgodnie z dyrektywą 93/13 rozciąga się jedynie na te warunki umowy, które są związane z przedmiotem sporu i wykazują związek z elementami stanu prawnego lub faktycznego występującymi w aktach sprawy.

50. Zaproponowane podejście może zostać uznane za zgodne z zasadą dyspozycyjności, gdyż nie wychodzi ono poza zakres sporu określony przez strony. Jak stwierdził jeden z przedstawicieli doktryny: „Nawet, jeśli zasada dyspozycyjności [zgodnie z którą określanie zakresu sporu należy do stron] jest *łagodzona* celem uwzględnienia leżącej u podstaw nierównowagi sił stron, postępowania konsumenckie nie stają się przez to inkwizycyjne. Wymóg uwzględnienia faktycznego zakresu sporu stanowi »granicę«, której sądy nie mogą przekroczyć”³⁵.

51. Przeciwnie, jak zostało to wskazane w uwagach wszystkich stron w niniejszej sprawie, podejście obligujące sąd do przeprowadzania nieograniczonego badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy zgodnie z dyrektywą 93/13 wydawałoby się niezgodnie z podstawowymi zasadami postępowania cywilnego w systemach prawnych państw członkowskich, włączając w to zasadę dyspozycyjności oraz to, że sąd nie może orzekać *ultra petita*.

52. Jednocześnie zaproponowane podejście gwarantuje system ochrony leżący u podstaw dyrektywy 93/13 i aktywną rolę pełnioną przez sąd krajowy w podnoszeniu z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy, które nie zostały podważone przez konsumenta, wywodzoną z orzecznictwa Trybunału wskazanego w punktach 46 i 47 niniejszej opinii³⁶.

53. Zaproponowane podejście wydaje się również zgodne z orzecznictwem i praktyką niektórych państw członkowskich³⁷. Na przykład we Francji sądy są zobowiązane do uznania za bezskuteczne nieuczciwych warunków umowy w sprawach konsumenckich w sytuacjach, gdy ten nieuczciwy charakter stanowi pochodną okoliczności danego sporu³⁸. W Niderlandach Hoge Raad (sąd najwyższy)

32 Wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 32, 35); zob. także podobnie wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602, pkt 28–31).

33 Zobacz na przykład wyroki: z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 46); z dnia 30 maja 2013 r., Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340, pkt 28).

34 Zobacz podobnie wyrok z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, pkt 47); postanowienie z dnia 28 listopada 2018 r., PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, pkt 38).

35 Beka (zob. przypis 23 powyżej), s. 77 i 192.

36 Warto odnotować, że wcześniej w sprawozdaniu Komisji w przedmiocie implementacji dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich COM(2000) 248, wersja ostateczna z dnia 27 kwietnia 2000 r., sekcja 4, s. 19–20, Komisja wskazała, że „[n]ie ulega wątpliwości, że odwołujemy się do kompetencji sądów lub ich obowiązku oceny z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy, które są istotne dla rozstrzygnięcia danego sporu, a nie wszystkich pozostałych warunków takiej umowy”.

37 Zobacz przykładowo Hartkamp i in. (zob. przypis 23 powyżej), s. 433–461, (przeprowadzający analizę porównawczą orzecznictwa dotyczącego nieuczciwych warunków umowy z Belgii, Francji, Węgier, Niderlandów, Polski, Hiszpanii i Zjednoczonego Królestwa).

38 Zobacz art. R632-1 Code de la consommation (kodeksu konsumenta), tłumaczenie na język angielski oparte na przekładzie z książki Beka (zob. przypis 23 powyżej), s. 195 i 328–334. Przepis ten stanowi: „Le juge peut relever d’office toutes les dispositions du présent code dans les litiges nés de son application. Il écarte d’office, après avoir recueilli les observations des parties, l’application d’une clause dont le caractère abusif ressort des éléments du débat”.

uznał w swoim wyroku w sprawie *Heesakkers v Voets*³⁹, że jeśli sąd dysponuje elementami stanu prawnego lub faktycznego niezbędnymi, aby podejrzewać, że dana umowa jest objęta zakresem dyrektywy 93/13 i zawiera postanowienie, które jest nieuczciwe w rozumieniu powyższej dyrektywy, powinien zbadać tę kwestię, nawet jeśli pozew i odpowiedź na pozew nie opierają się na zarzutach mających na celu takie badanie. W Hiszpanii wyroki Tribunal Supremo (sądu najwyższego) wskazują, że sędzia sądu krajowego jest zobowiązany do przeprowadzenia kontroli nieuczciwego charakteru warunków umowy z urzędu niezwłocznie po tym, gdy będzie on dysponować niezbędnymi elementami stanu prawnego i faktycznego⁴⁰. Ponadto, w świetle uwag rządu węgierskiego (zob. pkt 31–32 niniejszej opinii), wydaje się, że na Węgrzech badanie z urzędu przez sąd krajowy znajduje zastosowanie do tych warunków umowy, których nieuczciwy charakter może zostać stwierdzony na podstawie materiału zgromadzonego w aktach sprawy.

2. Środki dowodowe przeprowadzane z urzędu

54. W nawiązaniu do uwag rządu węgierskiego i Komisji (zob. pkt 31 i 36 niniejszej opinii) należy zbadać czy w sytuacji, gdy sąd krajowy posiada wskazówki bądź podejrzenia, że warunki umowy, które są związane z przedmiotem sporu i wykazują związek z elementami stanu prawnego lub faktycznego wskazanymi w aktach sprawy mogą być nieuczciwe, dyrektywa 93/13 wymaga, aby sąd krajowy miał możliwość przeprowadzenia z urzędu środków dowodowych celem weryfikacji takich wskazówek lub podejrzeń.

55. Jestem zdania, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymagają, aby sąd krajowy miał możliwość przeprowadzenia z urzędu środków dowodowych w celu uzupełnienia materiału zawartego w aktach sprawy, takich jak wezwanie do przekazania wyjaśnień lub złożenia przez strony dowodu z dokumentów, celem uzyskania elementów stanu prawnego i faktycznego niezbędnych do przeprowadzenia badania z urzędu, czy dany warunek umowy ma charakter nieuczciwy. Przemawiają za tym następujące powody.

56. W sprawie *VB Pénzügyi Lízing*⁴¹, w ramach odesłania prejudycjalnego złożonego przez sąd węgierski, Trybunał został zapytany między innymi czy w sytuacji, gdy sąd krajowy zacznie rozważać, czy warunek umowy ustalający wyłączną właściwość miejscową może być nieuczciwy, sąd ten musi przeprowadzić z urzędu badanie mające na celu ustalenie okoliczności prawnych i faktycznych niezbędnych do oceny, czy dany warunek umowy ma charakter nieuczciwy w sytuacji, gdy krajowe regulacje procesowe pozwalają na takie badanie jedynie, gdy jedna ze stron o nie wnosi.

57. W przytoczonym wyroku⁴² Trybunał orzekł, że sąd krajowy jest zobowiązany z urzędu przeprowadzić badanie, czy warunek umowy ustalający wyłączną właściwość miejscową zamieszczony w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, która jest przedmiotem sporu przed tym sądem krajowym, jest objęty zakresem zastosowania dyrektywy 93/13, a jeśli tak, to wówczas sąd ten jest zobowiązany z urzędu ocenić, czy warunek ten ma charakter nieuczciwy. Dokonując podziału takiej oceny na dwa etapy, Trybunał podkreślił, że w jej pierwszym etapie sąd krajowy jest

39 Zobacz wyrok Hoge Raad der Nederlanden (sądu najwyższego, Niderlandy) z dnia 13 września 2013 r., 274 ECLI:NL:HR:2013:691, tłumaczenie na język angielski oparte na przekładzie z książki Hartmana i in. (zob. przypis 23 powyżej), s. 436–440, zwłaszcza s. 438. Jako przykład szerszej debaty zob. A. Ancery i B. Krans, *Consumer Protection and EU-Driven Judicial Activism in the Netherlands*, w: A. Nylund i M. Strandberg (ed.), *Civil Procedure and Harmonisation of Law: The Dynamics of EU and International Treaties*, Intersentia, 2019, 125, zwłaszcza s. 136–137.

40 Zobacz przykładowo wyroki Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania): z dnia 4 czerwca 2019 r., ECLI:ESTS:2019:1713; z dnia 4 czerwca 2019 r., ECLI:ESTS:2019:1942.

41 Zobacz wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. (C-137/08, EU:C:2010:659, pkt 24, 25, 45).

42 Zobacz wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, EU:C:2010:659, pkt 49–56). Zobacz opinia rzecznik generalnej V. Trstenjak w sprawie *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, EU:C:2010:401, pkt 109–115).

zobowiązany – „w każdym wypadku i niezależnie od przepisów prawa krajowego” – ustalić, czy zakwestionowany warunek należy do zakresu zastosowania niniejszej dyrektywy, i jeżeli jest nim objęty, w drugim – sąd ten jest zobowiązany, w razie potrzeby z urzędu, dokonać jego oceny zgodnie z wymogami dotyczącymi nieuczciwego charakteru wynikającymi z tej dyrektywy.

58. Trybunał potwierdził swoje rozstrzygnięcie ze sprawy VB Pénzügyi Lízing w późniejszych sprawach, niekiedy odnoszących się do warunku umowy ustalającego wyłączną właściwość miejscową⁴³, lub sformułowanego w bardziej ogólny sposób, z takim skutkiem, że sąd krajowy jest zobowiązany z urzędu przeprowadzić badanie, czy warunek zamieszczony w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem jest objęty zakresem zastosowania analizowanej dyrektywy, i jeżeli jest nim objęty – zobowiązany jest z urzędu zbadać, czy ma on nieuczciwy charakter.⁴⁴

59. Pomimo to, wspomniana linia orzecznicza wywodząca się ze sprawy VB Pénzügyi Lízing wydaje się pozostawiać otwartymi pytania, zwłaszcza dotyczące kwestii, czy obowiązek sądu krajowego przeprowadzenia z urzędu czynności dowodowych jest ograniczony do zakresu dyrektywy 93/13⁴⁵ lub czy może on także znajdować zastosowanie do oceny nieuczciwego charakteru, jak również kwestii, jakiego rodzaju czynności dowodowych może on wymagać.

60. Przyjmując ujęcie komparatystyczne wydaje się, że ustawy z zakresu postępowania cywilnego państw członkowskich generalnie zapewniają sądom kompetencje do pouczenia stron, aby przedstawiły one dodatkowe dowody oraz do zadawania stronom pytań celem uzyskania wyjaśnienia, podczas gdy państwa członkowskie przyjmują odmienne podejście co do rzeczywistych tak zwanych „środków dowodowych” – na przykład sytuacji, w których sądy z urzędu zbierają dowody poprzez przesłuchiwanie świadków z urzędu, wezwanie z urzędu do ujawnienia dowodów przez osoby trzecie, przesłuchiwanie biegłych z urzędu lub wizytacje z urzędu – które to czynności wykraczają poza samo zadawanie pytań lub wezwanie stron do złożenia dodatkowych dokumentów⁴⁶.

61. Na tej podstawie można zastanawiać się, czy środki dowodowe dla uzupełnienia materiału zebranego w sprawie, takie jak zwrócenie się do stron sporu o przekazanie wyjaśnień lub o przedstawienie dowodu z dokumentów, podjęte przez sąd krajowy z urzędu celem wyrobienia sobie opinii czy dany warunek umowy jest nieuczciwy, stanowią właściwy środek zapewnienia systemu ochrony dla konsumentów, na mocy dyrektywy 93/13, w taki sposób, aby sąd krajowy miał możliwość przeprowadzenia z urzędu badania nieuczciwych warunków umowy zgodnie z postanowieniami tej dyrektywy.

62. Okoliczność, że Trybunał w swoim orzecznictwie podkreśla konieczność przedstawienia wystarczających dowodów w celu powołania się na dyrektywę 93/13 można postrzegać jako przemawiającą na rzecz podejścia, że sąd krajowy dysponuje wystarczającymi elementami stanu prawnego i faktycznego dla podjęcia badania z urzędu w razie takiej potrzeby poprzez możliwość podjęcia w tym celu środków dowodowych z urzędu.

43 Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 44); z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, pkt 47). Zobacz także opinia rzecznik generalnej V. Trstenjak w sprawie Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:74, zwłaszcza pkt 32–46).

44 Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 24); z dnia 9 lipca 2015 r., Bucura (C-348/14, niepublikowany, EU:C:2015:447, pkt 43); z dnia 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska (C-419/18 i C-483/18, EU:C:2019:930, pkt 66). Zobacz także, przykładowo, opinie: rzecznika generalnego N. Wahla w sprawie CA Consumer Finance (C-449/13, EU:C:2014:2213, pkt 31), rzecznika generalnego M. Szpunara w sprawie Finanzmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2015:746, pkt 39) i rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Margarit Panicello (C-503/15, EU:C:2016:696, pkt 142, przypis 70).

45 Zobac podobnie V. Trstenjak, *Procedural Aspects of European Consumer Protection Law and the Case Law of the CJEU* (2013), *European Review of Private Law*, s. 451, 468–472.

46 Zobac przykładowo studium ewaluacyjne (zob. przypis 21 powyżej), pkt 390–395. Jak wskazano dalej w pkt 396–399 tego dokumentu, kwestia statusu konsumenta dla celów zakresu właściwej dyrektywy Unii może być uznana za część zadania sądu krajowego polegającego na kwalifikacji okoliczności faktycznych danej sprawy w świetle odpowiednich przepisów prawnych, zgodnie z zasadą iura novit curia. Zobac podobnie wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r., Faber (C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 39–48).

63. Przykładowo w sprawie Profi Credit Polska⁴⁷, Trybunał orzekł, że w szczególnych okolicznościach przedmiotowej sprawy, w której sąd krajowy rozstrzyga w przedmiocie powództwa dotyczącego umowy kredytu konsumenckiego, w ramach którego ma on poważne wątpliwości w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunków umowy uzgodnionych pomiędzy stronami i nie dysponuje on niezbędnymi elementami stanu prawnego i faktycznego, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 zobowiązują ten sąd do zbadania z urzędu czy warunki uzgodnione między stronami są nieuczciwe, a zatem wymagają, aby sąd ten mógł zażądać przedstawienia dokumentów służących za podstawę tego powództwa, tak, aby on miał możliwość weryfikacji, czy prawa konsumentów wywodzone z dyrektywy są przestrzegane. Trybunał podkreślił, że takie żądanie nie narusza zasady dyspozycyjności, ponieważ ma ono na celu jedynie upewnienie się co do podstawy powództwa.

64. Jednakże należy stwierdzić, że nie przedstawiono Trybunałowi argumentów przemawiających za tym, aby nałożenie na sądy krajowe obowiązku podjęcia z urzędu rozszerzonych „środków dowodowych”, jak wskazano to w pkt 60 niniejszej opinii, było konieczne dla zagwarantowania systemu ochrony konsumentów na mocy dyrektywy 93/13 w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy. Kwestia ta co do zasady pozostaje w zakresie oceny dokonanej przez sąd krajowy na podstawie właściwego krajowego prawa procesowego, w poszanowaniu prawa Unii⁴⁸.

3. Reprezentacja przed sądem

65. Na koniec, jestem zdania, że kwestia reprezentacji przed sądem nie ma znaczenia w odniesieniu do oceny zakresu badania z urzędu nieuczciwych warunków umowy przez sąd krajowy zgodnie z dyrektywą 93/13 w okolicznościach niniejszej sprawy.

66. Uznaję zatem, że przyjmując ujęcie komparatystyczne, nawet w państwach członkowskich, które ściśle przestrzegają zasady dyspozycyjności, zakres, w jakim sąd aktywnie ingeruje w przebieg postępowania i/lub podnosi z urzędu kwestie opiera się na rozmaitych okolicznościach, włączając w to także czynnik, czy strona ma pełnomocnika w postępowaniu przed sądem i czy, w niektórych państwach członkowskich, od sądu można oczekiwać pełnienia bardziej aktywnej roli w sytuacji, gdy strona znajdująca się w gorszym położeniu nie jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, celem ograniczenia nierówności pomiędzy stronami⁴⁹.

67. Tym niemniej, jak wskazał to rząd węgierski, system ochrony zapewniony przez dyrektywę 93/13 oraz obowiązek sądu krajowego przeprowadzenia z urzędu badania nieuczciwych warunków umowy wynikający z orzecznictwa Trybunału, jak stwierdzono w pkt 46 i 47 niniejszej opinii, opiera się na braku równowagi, istniejącym pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą w chwili zawarcia umowy, nie zaś w chwili wykonywania praw wynikających z tej umowy.

47 Zobacz wyrok z dnia 7 listopada 2019 r. (C-419/18 i C-483/18, EU:C:2019:930, zwłaszcza pkt 64, 66–68, 77).

48 Zobacz podobnie opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Margarit Panicello (C-503/15, EU:C:2016:696, pkt 142–145), zwracając uwagę na fakt, że sytuacja, w której sąd krajowy dysponując informacjami wskazującymi na nieuczciwy charakter warunków umowy, nie może zbadać tego zagadnienia z uwagi na ograniczone uprawnienia kontrolne, byłaby w sposób oczywisty problematyczna. Mimo to w tej sprawie rzecznik generalna uznała, że sporne przepisy krajowe pozwalały sądowi na wzięcie pod uwagę dowodów z dokumentów i były one zinterpretowane w sposób, który w uzasadnionych wypadkach pozwalał na podjęcie bardziej rozszerzonych uprawnień dowodowych w uzasadnionych przypadkach i dlatego nie były wykluczone przez dyrektywę 93/13. Trybunał nie miał okazji orzekać w tej sprawie, gdyż uznał on odesłanie za niedopuszczalne. Zobacz wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., Margarit Panicello (C-503/15, EU:C:2017:126).

49 Zobacz podobnie, studium ewaluacyjne (zob. przypis 21 powyżej), zwłaszcza pkt 317–320 i 340–342.

68. W konsekwencji, jak Trybunał stwierdził w sprawie *Rampion i Godard*⁵⁰ dotyczącej wykładni uregulowań Unii w przedmiocie kredytu konsumenckiego⁵¹ okoliczność, że sprawa została wszczęta z inicjatywy konsumenta i że w postępowaniu tym konsument jest reprezentowany przez pełnomocnika będącego prawnikiem nie uzasadnia odmiennego wniosku w odniesieniu do potrzeby pozwolenia sądowi na działanie z urzędu, albowiem kwestię badania z urzędu należy rozstrzygnąć na płaszczyźnie ogólnej, abstrahując od konkretnych okoliczności danej sprawy. Ten tok rozumowania znajduje zastosowanie do oceny z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwych warunków umowy zgodnie z dyrektywą 93/13, zwłaszcza wobec tego, że sam Trybunał zastosował rozważania ze swojego orzecznictwa dotyczącego dyrektywy 93/13 do okoliczności wynikających tamtej sprawy⁵².

69. W świetle powyższego jestem zdania, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 zobowiązują sąd krajowy do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy, które są związane z przedmiotem sporu i wykazują związek z elementami stanu prawnego lub faktycznego wskazanymi w aktach sprawy. Przepisy te wymagają również, aby sąd krajowy miał możliwość przeprowadzenia z urzędu środków dowodowych dla uzupełnienia materiału zebranego w sprawie celem uzyskania elementów stanu prawnego i faktycznego niezbędnych dla przeprowadzenia takiego badania.

B. W przedmiocie pytań drugiego i trzeciego

70. Za pośrednictwem drugiego i trzeciego pytania prejudycjalnego, rozpatrywanych łącznie, sąd odsyłający stara się w istocie ustalić czy w przypadku negatywnej odpowiedzi na pierwsze pytanie, sąd krajowy ma obowiązek na mocy art. 4 ust. 1, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 zbadania nieuczciwego charakteru wszystkich pozostałych warunków umowy w trakcie badania nieuczciwego charakteru danego warunku umowy.

71. Doszedłem do wniosku, że odpowiedź na te pytania powinna brzmieć w taki sposób, że zgodnie z art. 4 ust. 1, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy nie ma obowiązku badania z urzędu wszystkich pozostałych warunków umowy samodzielnie pod kątem ich nieuczciwego charakteru podczas przeprowadzania całościowego badania umowy w celu zbadania nieuczciwego charakteru konkretnego warunku umowy. Poniżej przedstawiam uzasadnienie tej konkluzji.

72. Należy mieć na względzie, że art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi w odnośnej części, że „charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, *do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy* oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”⁵³. Przepis ten stanowi część ram prawnych służących ocenie nieuczciwego charakteru warunków umowy określonych w dyrektywie 93/13⁵⁴.

50 Wyrok z dnia 4 października 2007 r., *Rampion i Godard* (C-429/05, EU:C:2007:575, pkt 65), i opinia rzecznika generalnego P. Mengozziego w sprawie *Rampion i Godard* (C-429/05, EU:C:2007:199, pkt 107). Zobacz także w tym względzie wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r., *Faber* (C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 47) i opinia rzecznik generalnej E. Sharpston w sprawie *Faber* (C-497/13, EU:C:2014:2403, pkt 72).

51 Dyrektywa Rady 87/102/EWG z dnia 22 grudnia 1986 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego (Dz.U. 1987, L 42, s. 48), w brzmieniu zmienionym dyrektywą 98/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. (Dz.U. 1998, L 101, s. 17). Dyrektywa ta została uchylona przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającą dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. 2008, L 133, s. 66).

52 Zobacz wyrok z dnia 4 października 2007 r., *Rampion i Godard* (C-429/05, EU:C:2007:575, zwłaszcza pkt 60–63 i 69).

53 Wyróżnienie własne.

54 Jako przykład szerszej debaty zob. przykładowo zawiadomienie Komisji (zob. przypis 26 powyżej), sekcja 3.

73. Jak stwierdził Trybunał w sprawie Banif Plus Bank⁵⁵ w nawiązaniu do tego przepisu, sąd krajowy ma obowiązek, celem stwierdzenia, czy warunek umowy, który stanowi podstawę wniesionego do niego pozwu może być nieuczciwy, brać pod uwagę wszystkie pozostałe warunki umowy, a nie jedynie te, które stanowią podstawę wniesionego do niego pozwu.

74. Wynika z tego konieczność całościowej oceny warunków umowy⁵⁶. Jak bowiem stwierdził rzecznik generalny Saugmandsgaard Øe, „jeśli chodzi o ocenę nieuczciwego charakteru, postanowienie umowne nie może być rozpatrywane w oderwaniu od jego kontekstu. W konsekwencji owa ocena nie jest bezwzględna, ale raczej względna w zakresie, w jakim zależy ona od szczególnych czynników towarzyszących zawarciu umowy, w tym łącznego skutku wszystkich postanowień umowy”⁵⁷.

75. Z tego względu, podczas badania nieuczciwego charakteru konkretnego warunku umowy sąd krajowy jest zobowiązany, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, do uwzględnienia wszystkich pozostałych warunków umowy. Nie oznacza to jednak, że sąd krajowy ma obowiązek badania z urzędu tych pozostałych postanowień samodzielnie pod kątem ich nieuczciwego charakteru w ramach tej oceny dokonywanej zgodnie z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 tej dyrektywy.

76. Niemniej jednak, jak wskazały rząd węgierski i Komisja, podczas przeprowadzania takiej całościowej oceny, sąd krajowy może napotkać warunki umowy, które mogą zostać uznane za nieuczciwe i które to sąd ten musi z urzędu zbadać, jeżeli dysponuje on elementami stanu prawnego i faktycznego niezbędnymi do tego celu zgodnie z orzecznictwem Trybunału (zob. pkt 48 niniejszej opinii). Chociaż fakt, że sąd krajowy bierze pod uwagę pozostałe warunki umowy w celu dokonania oceny nieuczciwego charakteru danego warunku umowy nie powinien zostać zrównany z ich badaniem z urzędu, może to zachęcać do takiego badania któregośkolwiek z tych warunków w sytuacji, kiedy dostępne są elementy stanu prawnego i faktycznego niezbędne do tego celu.

77. W świetle powyższego jestem zdania, że zgodnie z art. 4 ust. 1, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 sąd krajowy nie jest zobowiązany do badania z urzędu wszystkich pozostałych warunków umowy samodzielnie pod kątem ich nieuczciwego charakteru podczas przeprowadzania całościowej oceny umowy celem zbadania nieuczciwego charakteru danego warunku umowy.

VII. Wnioski

78. Proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytania prejudycjalne postawione przez Fővárosi Törvényszék (sąd dla stołecznego miasta Budapeszt, Węgry) w następujący sposób:

- 1) Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich zobowiązują sąd krajowy do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych, które są związane z przedmiotem sporu i wykazują związek z elementami stanu prawnego lub faktycznego wskazanymi w aktach sprawy.
- 2) Artykuł 4 ust. 1, art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie wymagają, aby sąd krajowy badał z urzędu wszystkie pozostałe warunki umowne samodzielnie pod kątem ich nieuczciwego charakteru podczas przeprowadzania całościowej oceny umowy celem zbadania nieuczciwego charakteru danego warunku umownego.

⁵⁵ Zobacz wyrok z dnia 21 lutego 2013 r., Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 37–41). Zobacz także przykładowo wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Constructora Principado (C-226/12, EU:C:2014:10, pkt 24).

⁵⁶ Zobacz przykładowo wyrok z dnia 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, pkt 95).

⁵⁷ Zobacz opinia rzecznika generalnego H. Saugmandsgaarda Øe w sprawie biuro podróży Partner (C-119/15, EU:C:2016:387, pkt 44).